

האוצר מתחת לגשר' (1) – מסעו של עם

מבקש אני ברשימה זאת לקרוא יחד אתכם סיפור ידוע. סיפרו אותו, ממש באותה תקופה, ר' שמחה בונם מפשיסחה (רש"ב, קול מבשר ח"ב, 9) ור' נחמן מברסלב (שיח שרפי קודש ח"א, תקפ). אצל ר' נחמן מדובר על סתם יהודי, לעומת ר' שמחה-בונם ש"יודע" את שמו: רב אייזיק בר' יעקליש.

וכך מסופר: "סיפר רבינו (מוהר"ן) ז"ל, פעם אחת חלם יהודי אחד שבעיר ווינה (פראג, לפי רש"ב), תחת הגשר שבמקום זה וזה, יש שם אוצר. ונסע לשם, וחפש עצות איך לחפור שם, כי ביום אינו יכול מחמת העוברים ושבים. בין כך, עבר שם איש חיל ששאל אותו: "מה אתה עומד וחושב?" חשב בדעתו שטוב שיספר לו חלומו, כדי שהוא יסייע בידו ויתחלקן יחדיו. ענה ואמר לו [איש החיל]: "אוי, מה אתה שם לב לחלומות, גם אני חלמתי שבמקום זה וזה אצל אדם זה וזה במחסנו נמצא אוצר, וכי אסע לההוא?" השתומם היהודי כי הזכיר את שמו ושם עירו, חזר לביתו, חפר במחסנו ומצא את האוצר". בסיפור הפופולרי המובא על ידי ר' שמחה בונם, אותו ר' אייזיק בונה ברכוש שמצא בית כנסת בקרקוב הנקרא על שמו.

סבור אני, שכדי להבין סיפור כזה, חייבים אנו "לשחק" אתו, ולבדוק חלופות אחרות שאפשר להשתיל בו בפרטים שונים, וודאי בסיומו. אנא הצטרפו אלי ב"משחק" זה. אכן, בסיפור, רב אייזיק חוזר, וזאת כי התרחש לו נס, החייל חלם חלום שהשלים את חלומו הוא, והניע אותו לחזור. והנה, ר' אייזיק מגיע לווינה בעקבות חלום פשוטו כמשמעו. בחלופה הראשונה שלנו, הגיעו יהודים אחרים לווינה בעקבות חלום שונה, שנולד מקסמו של עולם שאחרי הגשר, עולם פתוח ומבטיח. החלום הבטיח אוצר, שהחולמים לא מצאו אז ב'שטטל' העני שבמזרח אירופה, ורבים לא מוצאים ביום במדינתנו ה"פרובינציאלית". נסתפק בשתי דוגמאות מני רבות: שמואל גלבפיש מוורשה ולזר מאייר מאוקראינה. את החייל הם לא מצאו, ואולי מצאו אך לא רצו לשמוע אותו. את הגשר הם מצאו, ועברו דרכו להתבוללות ולטמיעה. אתם מכירים את שני גיבורים אלה דרך ראשי התיבות שלהם. גלבפיש הפך Goldwyn והעניק לנו את ה-G. לזר, הפך לואיס והעניק את ה-M של מאייר. כך נוצרה MGM, אותה חברת הפקת סרטים יהודית שלא העיזה לצאת נגד הנאציזם בשנות השלושים, אלא כאשר כבר היה מאוחר. הם זכו לתשעה קבים של עושר, אך לא שמעו את המנגינה הנבואית העצובה שנשמעה אז: ה'שטטל' שלנו בוער.

בחלופה השנייה בחרנו בשני גיבורים אחרים, לייב דוידוביץ' ורוזה. הם מצאו אוצר מתחת לגשר לקחו אותו, ועברו אתו. לייב דוידוביץ' ברונשטיין הפך ליאון טרוצקי, אך חזר להיות לייבל ברונשטיין בשנות הסכסוך סטאלין. טרוצקי נרצח על ידי סטליניסטים. רוזה לוקסמבורג

המהפכנית, נרצחה על ידי מבשרי הנאציזם. הם הקריבו עצמם עבור אוצר מלא אידיאלים שהקסים את טובי החולמים בעולם, אך הוא התגלה כאוסף אדיר של מטבעות ותכשיטים – אידיאלים – מזויפים.

כאן מבקש אני להפסיק את חיפוש החלופות, עד לרשימתי הבאה. ולהרשות לי לספר סיפור אחר. זה אחד הסיפורים בהם התלבשו בצורה מיסטית יסודות האמונה, "ספורי מעשיות של שנים קדמוניות" בלשונו של רבי נחמן. גם לסיפורי ילדים יש דרש וסוד. ואכן, כפי שהתוודיתי בספרי 'בעקבות הכוזרי', אני מאמין באמונה שלימה בברווזון המכוער:

הביצים זה עתה בקעו ומהם יצאו ברווזונים. כולם געגעו בצוואת: גע, גע... ביצה אחת השתהתה, וממנה יצא ברווזון יוצא דופן.

- כמה מכוער ברווזון זה! ראו את אפו הנשרי, ראו את נוצותיו המסולסלות...

- הוא כל כך משונה ומסורבל שאי אפשר שלא לשנוא אותו ולהרביץ לו.

- הלואי והחתול יטרוף אותך, מנוול שכמוך, בן הגזע הארז.

במילים אחרות תיאר זאת ריה"ל: "וכמשל אשר הומשל בפרק (ישעיה נב-נג) "הִנֵּה יִשְׁפֹּל עֲבָדִי" שנאמר בו: "לֹא תֵאָר לוֹ וְלֹא תִדָּר", "וְכַמְסֵתָּ פָנִים מִפָּנָיו". זאת אומרת: אדם שחזונו המשוונה ורוע מראהו הם במדרגת הדברים המלוכלכים אשר בעל הנפש היפה נמנע מלהביט בהם ומסתיר פניו מהם: "נִכְזָה וְחִדָּל אִישִׁים אִישׁ מִכְּאֲבוֹת וִידוּעַ חֲלִי".

הנס כריסטיאן אנדרסן קיצר, ולא סיפר לכם את כל הסיפור. אם נבוא להשלים אותו לא יספיקו ספרים שלמים. הוא לא סיפר שהברווזון פגש בדרך עופות שצעדו צעידת אווז וכלבים הסוגרים את הגשר. הוא אף לא סיפר שבדרך מצא הברווזון חרק, שאת סיפור גלגולו סיפר קפקא.

- פעם הייתי אדם, גורג' סמסה - סיפר החרק לברווזון המכוער - וגלגולי נירנברג הפכו אותי לחרק...

המשכו של הברווזון המכוער ידוע. ערב אחד הופיעה להקת עופות. הברווזון לא ראה מימיו דבר כה יפה. הברווזון גילה שהוא ברבור. הפשט ברור. הברווזון המכוער הוא עם ישראל. גורלו הוא הגלות בין ברווזים. הציונות היא אותה ההכרה שהוא אינו ברווז אלא ברבור. זהו המוקד הראשון שבהכרתנו הציונית, את היותנו עם אחר. ועדיין חסרים אנו שני סיפורים להשלמת התמונה: סינדרלה והיפיפייה הנרדמת. אך על כך בהזדמנות אחרת.